

ТЕОЛОГІЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ
ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОЛОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА: ПРОЦЕС
ВІДРОДЖЕННЯ ТА СПЕЦИФІКА
ФУНКЦІОНУВАННЯ В 90-І РР. ХХ СТ.

УДК 271.2:378.4.096(477.85-25)
ЧНУ „199”

Михайло ГОТИЧ

Теологічний факультет на Буковині розпочав свою діяльність ще за часів Австро-Угорської імперії за правління імператора Франца Йозефа I. У 1851 році перший митрополит Буковини Євген Гакман розпочав переговори з австрійським урядом про створення теологічного факультету, зазначивши про готовність розмістити факультет у своїй резиденції. Важливою обставиною було те, що університет мав утримуватися коштом Православного релігійного фонду Буковини. І вже 30 серпня 1875 року факультет розпочав діяльність, у складі якого входило 7 кафедр, це: вивчення Біблії і тлумачення Старого та Нового Завітів, догматики, теологічної моралі, історії церкви, церковного права, практичної теології та східних мов. Кількість студентів-теологів кожного року була різною, вона то різко зменшувалась, то швидко збільшувалась. Навчання на факультеті тривало 4 роки. Австрійська влада, засновуючи університет, сподівалась, що в ньому будуть навчатися також студенти із закордону. Надії справилися лише частково, та й то завдяки теологічному факультету.

Роль Чернівецького богословського факультету була очевидна не

У статті на основі архівних документів і матеріалів здійснено комплексний та об'єктивний аналіз процесу відродження теології на базі Чернівецького університету, а також детально проаналізовано роль ієрархів Київського Патріархату у справі відродження факультету, його діяльності та функціонування впродовж 90-х рр. ХХ ст. Особливо розглянуто питання щодо підпорядкування теологічного відділення філософсько-теологічного факультету Київській Духовній Академії УПЦ Київського Патріархату.

Ключові слова: УАПЦ, УПЦ Київський Патріархат, УПЦ МП, теологія, факультет, відділення, ЧНУ ім. Ю. Федьковича.

---

*Michailo GOTICH
THEOLOGICAL DEPARTMENT
OF PHILOSOPHICAL AND
THEOLOGICAL FACULTY OF
THE CHERNIVTSI NATIONAL
UNIVERSITY
THE NAME OF YURIY
FEDKOYCH: THE PROCESS
OF RENEWAL AND THE
SPECIFICATION OF
FUNCTIONING IN THE 90^S OF
THE 20TH CENTURY*

лише для православного населення південно-східної Європи, але й державною владою Австро-Угорської імперії. Випускники-богослови, які здобули освіту на Буковині, працювали в семінаріях закордоном і згодом ставали очільниками закладів.

Упродовж міжвоєнних років в Чернівецькому державному університеті функціонував теологічний факультет, в якому було 10 кафедр, але за Радянської влади, теологічний факультет припинив свою діяльність.

Наприкінці 80-х років 20-го століття в Україні відкрилися шляхи до незалежності та демократизації українського суспільства. Комуністична ідеологія, спосіб мислення та світобачення поетапно відсуваються на периферію суспільної свідомості,

тим часом релігія та Церква активно повертаються у суспільне лоно, з якого у свій час були брутально знищувалися.

На початку 90-х років в університетському храмі відновлюються богослужіння лише у дні великих свят, і в цей час постає питання про відродження в структурі університету теологічного факультету. Слід віддати належне тому, що в насадженні українських цінностей і активній релігійній діяльності в області архієп. Данило отримав підтримку й від ректора Чернівецького (на той час державного) університету імені Юрія Федьковича (далі – ЧДУ, з 2000 р. – ЧНУ) – професора Костишина Степана Степановича. У цей період інтелігенцією та церковними очільниками піднімається питання про відновлення в структурі університету теологічного факультету. Першим кроком на шляху реалізації такого задуму стало засідання Вченої ради університету (30 жовтня 1990 р.), на якому було проголосовано одностайно про доцільність відновлення функціонування теологічного факультету [9], а постановою ректора університету від 1 листопада 1990 р. було прийнято рішення про передачу університетського храму Трьох Святителів під опіку УАПЦ. Водночас професор Костишин С. С. звернувся до Міністерства освіти з проханням приєднанням теологічного факультету до структури університету [11, с. 66-67].

In the article, on the basis of archival documents and materials, a comprehensive and objective analysis of the process of the rebirth of theology based on Chernivtsi University was carried out, and the role of the Kyivan Patriarchate hierarchs in the revival of the faculty, its activities and functioning during the 1990s of the twentieth century was analyzed in detail. Separate consideration is given to the subordination of the theological department of the philosophical and theological faculty of the Kyiv Theological Academy of the UOC of Kyiv Patriarchate.

Key words: UAOC, UOC-Kyiv Patriarchate, UOC-MP, theology, faculty, department, Yu. Fedkovych ChNU

Така позиція викликала вкрай негативні відгуки у проросійсько налаштованих вірян краю, а тому вже 9 листопада цього року в органи місцевої влади було надіслано офіційне звернення-протест від духовенства УПЦ МП Чернівецької єпархії на чолі з єпископом Чернівецьким і Буковинським Антонієм (Москаленком) і представників усіх православних парафій Буковини, зокрема: голові обласної ради народних депутатів Дмитрієву Б. І., голові облвиконкому Гнатишину І. М., голові Чернівецької міської ради Бойку І. В., голові міськвиконкому Каспруку П. М., міністру вищої і середньої спеціальної освіти УССР Пархоменко В. Д., а також редакції обласних газет „Радянська Буковина” і „Зориле Буковиней” (румунська газета – М. Г.). У цьому зверненні критично оцінювалися всі рішення Університету, зокрема ректора Костишина С. С., адже відроджений теологічний факультет та університетський храм, як уже вище зазначалося, були офіційно передані УАПЦ.

Аналізуючи зміст звернення, варто вказати на його основні положення і текстові складові. По-перше, звернення носить ксенофобський характер заяв і спрямоване проти ідеї автокефального руху, оскільки у ньому вірян УАПЦ називають не інакше як „розкольниками-автокефалістами”; по-друге, духовенство УПЦ МП вимагає від місцевої влади негайного повернення корпусів університету їхній Церкві, аргументуючи тим, що це колишня резиденція митрополитів Буковини, однак необхідно поставити зустрічне питання: „Що до цього мала Російська Церква?”; по-третє, за відмови проросійські активісти рішуче погрожували захопленням університетських корпусів. Про це, зокрема, написано так: „Просимо негайно призупинити ці дії, негайно забрати цього провокатора міжнаціональної ворожнечі ректора Костишина і його поплічників. Якщо це не буде зроблено в найближчі дні, ми залишаємо за собою право боротьби за справедливість, за своє церковне майно. Якщо це почнеться, то буде пролита братська кров, і відповідальність за це ми знімаємо із себе і кладемо на Костишина, членів Руху і автокефалістів” [7, арк. 223]. Спроби залякування продовжувалися, але це не зупинило роботу щодо відновлення факультету.

Першим кроком на шляху реалізації цього задуму стало засідання Вченої ради Чернівецького державного університету ім. Юрія Федьковича 30 жовтня 1990 року, на якому було прийняте одностайне рішення про: „доцільність відновлення функціонування теологічного факультету”; комісії, створеній ректоратом, за участю представників різних релігійних кон-

фесій, підготувати пропозиції щодо структури факультету, навчального плану, умов його утримання та термін його відкриття. Відхилити домагання представників релігійних общин про відкриття семінарської церкви для здійснення постійних культових обрядів і вважати, що, як і в минулому, вона повинна використовуватись тільки для навчальних цілей [9].

24 червня 1991 року Патріарх Київський і всієї України Мстислав (Скрипник) звертається до ректора проф. Костишина Степана з проханням відновити роботу богословського факультету, який би був підпорядкований університетові та одночасно перебував би під опікою Патріархату Української Автокефальної Православної Церкви [1]. Тогочасний ректор ЧДУ, проф. Костишин С. С., звернувся до Міністерства освіти з проханням дозволити роботу теологічного факультету у структурі університету. Зі свого боку, до Міністерства освіти України звернувся Священний Синод Української Православної Церкви Київського Патріархату (№318/2 від 16 грудня 1992 р.) з проханням „Розглянути питання про можливість відкриття богословського факультету при Чернівецькому державному університеті” [2]. У результаті, Міжгалузевою акредитаційною комісією Головного управління акредитації закладів освіти України 16 вересня 1993 року було прийняте рішення про „внесення до Державного реєстру закладів освіти України і надання філософсько-теологічному факультету (ЧДУ) ліцензії на право здійснення освітньої діяльності за 3-ім рівнем акредитації”. У доволі стислі терміни відбулося і затвердження такого рішення Акредитаційної комісії Колегією Міністерства освіти України (протокол № 16/5 від 29.09.1993 р.).

Саме на основі рішень Міжгалузевої акредитаційної комісії (від 16 вересня 1993 р.), колегиї Міністерства освіти (від 29 вересня 1993 р.), яку очолював тодішній Міністр освіти України Таланчук П. М. та Вченої ради ЧДУ (від 29 грудня 1993 р.) ректор Університету, проф. Костишин С. С. видав наказ (№ 70 від 29 грудня 1993 р.) „...відкрити у Чернівецькому державному університеті ім. Ю. Федьковича філософсько-теологічний факультет”. Згідно із цим наказом деканом ФТФ було призначено доктора філософських наук, доц. Сидоренка М. М., а новостворений богословський структурний підрозділ, у ролі заступника декана по теологічному відділенню, очолив кандидат богословських наук, протоієрей Василь Вепрук (п.3 наказу №70 від 29.12.1993 р.) [11, с. 67], роботу з організації навчально-виховного процесу здійснював к.б.н., прот. Димитрій Садов'як, серед

викладацького штату були: прот. Василь Білоус, прот. Михайло Марусяк, прот. Микола Симчич, проф. Абрамович С., Новосад М., Мазурик Л., Яра М.. Усе це вдалося завдяки старанним зусиллям тодішнього ректора університету Костишина С., голови обласної державної адміністрації Гнатишина І., міністра освіти Таланчука П., також варто зазначити, що практичних зусиль спрямованих на реалізацію цього доленосного проекту сприяли також тодішній архієпископ (нині митрополит) Чернівецький і Буковинський Данило та громадсько-культурні діячі, спрямовуючи всі зусилля на практичну площину.

12 лютого 1994 року у урочистому відкритті взяли участь Його Святість Святіший патріарх Київський і всієї Руси-України Володимир (Романюк), митрополит Філарет (Денисенко) (нині Святіший Патріарх УПЦ Київського Патріархату), архієпископ Чернівецький і Буковинський Данило (Ковальчук), духовенство та представники влади і громадськість краю.

14 лютого цього ж року був здійснений перший набір студентів-теологів (30 осіб), серед яких були не тільки випускники шкіл, але й духовенство, яке не мало вищої богословської освіти. Термін навчання для студентів-теологів вже тоді становив 6 років. З відродженням теологічного відділення у структурі Чернівецького державного університету постало питання про відновлення богослужінь у храмах колишньої митрополичої резиденції. Ректором було передано Трьохсвятительський храм для проведення богослужінь. Викладачі приклали багато зусиль, розробляючи навчальні плани, навчальні та робочі програми. Усе це було складно через фактичну відсутність українськомовної богослужбової та богословської літератури.

На той час у канонічному плані теологічне відділення перебувало в юрисдикції Чернівецько-Буковинській єпархії, яку очолював архієпископ (нині – митрополит Чернівецький і Буковинський) Данило. Але з часом конфлікти почали розростатись у внутрішньому середовищі університету. Митрополит Данило, залучившись підтримкою частини студентів-теологів, звернулись до ректорату з проханням затвердити кафедру богослов'я на філософсько-теологічному факультеті [7]. Крім цього вони хотіли, щоб Трьохсвятительський храм віддали повністю у володіння Чернівецької і Буковинської митрополії Київського Патріархату, де б відправляли щоденні загальнодоступні богослужіння. Стосовно цього ректорат звертається до обласної державної адміністрації з роз'ясненням цієї ситуації, яка виникла через конфлікт з митрополитом Данилом [5].

У липні 1998 р. утворено кафедру релігієзнавства та теології; заступником завідувача кафедри теологічного відділення призначено к.б.н., прот. Вепрука В., а заступником з наукової роботи – к.б.н., Новосада М.. Час ішов і знову виник інцидент колишнього керівництва теологічного відділення ЧДУ ім. Ю. Федьковича з ректоратом університету. Найповнішою мірою ця тенденція проявляла себе після кількох невдалих спроб з боку відділення домогтися від керівництва університету реалізації поставлених ними вимог. У цьому контексті проблема увиразнювалася кількома суттєвими причинами, які з часом переросли у гострі протистояння. По-перше, маючи ліцензію, керівництво відділення до 2000 р. не зуміло вирішити питання щодо отримання випускниками теологічного відділення дипломів державного зразка. По-друге, бажання митрополита Данила „1. Видати випускникам теологам Чернівецького університету дипломи державного зразка з теології. 2. Відновлення повноправного теологічного факультету в Чернівецькому університеті. 3. Повернення Резиденції”. [3, с. 2; 4, с. 3] не були узгоджені з позицією ректорату і не могли зреалізуватися у найближчий час. У липні 2000 р. для розв’язання комплексу питань, ректорат ЧДУ дійшов згоди із Святішим Патріархом Філаретом про передачу теологічного відділення у підпорядкування Учбового комітету УПЦ Київського Патріархату, одночасно таке рішення усунуло владу Данила від адміністрування відділенням. За рішенням Святійшого Патріарха Філарета та Священного Синоду, на теологічне відділення ЧДУ була направлена випускна екзаменаційна комісія КДА у складі протоієрея Садов’яка Д. та ігумена Димитрія (Рудюка). Атестація, яка дозволила випускникам-теологам отримати дипломи про вищу богословську освіту зразка Київської Духовної Академії [6]. У свою чергу, ректорат університету домігся від Міністерства освіти і науки України отримання теологам випуску 1999 – 2000-х років дипломів державного зразка зі спеціальності „Релігієзнавство” і щорічного забезпечення цільових місць держзамовлення студентам-теологам на заочній формі навчання. У жовтні 2000 р. відбувся перший випуск студентів-теологів, на який приїхав сам Патріарх Київський і всієї Русі України Філарет [6, арк. 2].

Підсумовуючи викладений вище матеріал, можемо зробити такі висновки: як бачимо, попри складний суспільно-політичний час, на Буковині богословське відділення все ж таки почало свою роботу. Незважаючи на конфлікти зі сторони влади, УПЦ

МП та навіть колишнього керівництва митрополита Данила, не вдалося припинити роботу теологічного факультету, а навпаки, призвело до того, що богословському відділенню бути, незважаючи ні на які перепони. Визначною стала угода у 2000 року про передачу теологічного відділення у підпорядкування Учбового комітету УПЦ Київського Патріархату для розвитку відділення і богословської освіти на Буковині загалом. Студенти-теологи отримали можливість продовжувати свої наукові пошуки в якості здобувачів столичної Духовної Академії.

1. Звернення Патріарха Київського і всієї України Мстислава (Скрипника) до ректора Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича Степана Костишина з проханням відновити роботу богословського факультету в Чернівецькому університеті. Оригінал. 24 червня 1991 р. №136.
2. Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату до Міністерства освіти України з проханням розглянути питання про можливість відкриття богословського факультету у Чернівецькому державному університеті та вирішити питання щодо джерел його фінансування. Оригінал. 16 грудня 1992 р. №318.
3. Звернення студентів-теологів філософсько-теологічного факультету Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича до ректора Степана Костишина // Відродження: газета Буковинського крайового братства апостола Андрія Первозваного УПЦ КП. – Православний щомісячник. – Січень 2003. – Ч. 1. – С. 2.
4. Лист ректора Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича Степана Костишина до Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета (Денисенка) щодо підпорядкування теологічного відділення Київській Духовній Академії і Семінарії. Оригінал. 7 березня 2000 р. №16-02/284.
5. Пікетування ректорату ЧНУ // Відродження: газета Буковинського крайового братства апостола Андрія Первозваного УПЦ КП. – Православний щомісячник. – Червень 2003. – Ч. 6. – С. 3.
6. Поточний архів Відділу в справах релігій Чернівецької ОДА. – Інформація про стан релігійної ситуації в області за жовтень 2000 р. Копія. 23 жовтня 2000 р. №199. – 6 арк.
7. Поточний архів Відділу в справах релігій Чернівецької ОДА. – Стр. 1. Рішення облвиконкому. Переписка з держкомрелігій та релігійними організаціями. Статистичні дані (1991 р.). – 230 арк.
8. Прохання митрополита Данила (Ковальчука) УПЦ КП про затвердження кафедри богослов'я на філософсько-теологічному факультеті. Оригінал. 29 травня 1995 р. №120.
9. Рішення Вченої ради Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича про відновлення роботи теологічного факультету при Чернівецькому університеті. Копія. 30 жовтня 1990 р.
10. Роз'яснювальний лист ректорату Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича щодо ситуації, яка склалася в результаті систематичних звершень богословів-священників Київського Патріархату біля університетської брами. Копія. 17 лютого 1997 р. №57-030.
11. Філософсько-теологічний факультет: історія та сучасність (1875-1940, 1993-2013 рр.): кол. монографія / гол. ред.: Балух В.О. – Чернівецький нац. ун-т, 2013. – 224 с.

1. Zvernennia Patriarkha Kyivskoho i vsiiei Ukrainy Mstyslava (Skrypnyka) do rektora Chernivetskoho derzhavnogo universytetu imeni Yuriia Fedkovycha Stepana Kostyshyna z prokhanniam vidnovyty robotu bohoslovskoho fakultetu v Chernivetskomu universyteti. Oryhinal. 24 chervnia 1991 r. #136.
2. Zvernennia Sviashchenoho Synodu Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu do Ministerstva osvity Ukrainy z prokhanniam rozghlianyty pytannia pro mozhlyvist vidkryttia bohoslovskoho fakultetu u Chernivetskomu derzhavnomu universyteti ta vyrishyty pytannia shchodo dzherel yoho finansuvannia. Oryhinal. 16 hrudnia 1992 r. #318.
3. Zvernennia studentiv-teolohiv filososko-teolohichnoho fakultetu Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yu. Fedkovycha do rektora Stepana Kostyshyna // Vidrozhennia: hazeta Bukovynskoho kraiovoho bratstva apostola Andriia Pervozvanoho UPTs KP. – Pravoslavnyi shchomisiachnyk. – Sichen 2003. – Ch. 1. – S. 2.
4. Lyst rektora Chernivetskoho derzhavnogo universytetu imeni Yuriia Fedkovycha Stepana Kostyshyna do Patriarkha Kyivskoho i vsiiei Rusy-Ukrainy Filareta (Denysenka) shchodo pidporiadkuvannia teolohichnoho viddilennia Kyivskii Dukhovnii Akademii i Seminarii. Oryhinal. 7 bereznia 2000 r. #16-02/284.
5. Piketuvannia rektoratu ChNU // Vidrozhennia: hazeta Bukovynskoho kraiovoho bratstva apostola Andriia Pervozvanoho UPTs KP. – Pravoslavnyi shchomisiachnyk. – Cherven 2003. – Ch. 6. – S. 3.
6. Potochnyi arkhiv Viddilu v spravakh religii Chernivetskoj ODA. – Informatsiia pro stan religiiinoi sytuatsii v oblasti za zhovten 2000 r. Kopiiia. 23 zhovtnia 2000 r. #199. – 6 ark.
7. Potochnyi arkhiv Viddilu v spravakh religii Chernivetskoj ODA. – Spr. 1. Rishennia oblyvkonkomu. Perepyska z derzhkomreligii ta religiiinymy orhanizatsiiamy. Statystychni dani (1991 r.). – 230 ark.
8. Prokhannia mytropolyta Danyla (Kovalchuka) UPTs KP pro zatverdzhennia kafedry bohoslovia na filososko-teolohichnomu fakulteti. Oryhinal. 29 travnia 1995 r. #120.
9. Rishennia Vchenoi rady Chernivetskoho derzhavnogo universytetu imeni Yuriia Fedkovycha pro vidnovlennia roboty teolohichnoho fakultetu pry Chernivetskomu universyteti. Kopiiia. 30 zhovtnia 1990 r.
10. Roziasniuvalnyi lyst rektoratu Chernivetskoho derzhavnogo universytetu imeni Yuriia Fedkovycha shchodo sytuatsii, yaka sklalasia v rezultati systematychnykh zvershen bohosluzhin sviashchenykamy Kyivskoho Patriarkhatu bilia universytetskoj bramy. Kopiiia. 17 liutoho 1997 r. #57-030.
11. Filososko-teolohichni fakultet: istoriia ta suchasnist (1875-1940, 1993-2013 rr.): kol. monohrafiia / hol. red.: Balukh V.O. – Chernivetskyi nats. un-t, 2013. – 224 s.